

АНОТАЦІЯ

до критичного видання пам'ятки «Граматика»,
перейславського списку музично-теоретичного трактату
Миколая Дилецького 1734 року

В експозиції Національного музею історії України було виявлено один зі списків музично-теоретичного трактату Миколая Дилецького. Ця знахідка об'єктивно претендує на статус непересічної події у сфері української історичної музикології, адже подібна комплектна музично-теоретична пам'ятка в Україні востаннє була віднайдена ще за радянських часів, а її публікація відбулася рівно 50 років тому і була підготовлена дослідницею Олександрою Цалай-Якименко.

Віднайдений нами рукопис не випадково з'явився на українських землях, він був спеціально створений для Переяславського кафедрального собору, про що міститься відповідна вказівка на титульному аркуші. У свою чергу, дата написання рукопису, а саме 1734 рік, чітко узгоджується із роком заснування у Переяславі православного колегіуму. Таким чином, доцільно припустити, що музично-теоретичний трактат було переписано для навчання місцевих учнів, одним з обов'язків яких був спів під час богослужіння. Підставою для такого припущення є аналогія з історії Києво-Могилянської академії, де ця практика підтверджується ректорськими інструкціями та іншими документальними джерелами.

Нагадаймо, що трактат віленського композитора та теоретика музики Миколая Дилецького (Mikołaj Dilecki) є унікальним для XVII століття, адже був єдиним трактатом, в якому йшлося про співочу та композиторську практику у сфері церковного багатоголосся унійної (греко-католицької) та православної церков. Різні списки (копії) музично-теоретичного трактату були поширені на теренах Речі Посполитої, а точніше Великого князівства Литовського, а також Московського царства та Гетьманщини як її складової частини. Зі слів автора трактату – автограф було написано польською мовою у Вільно (Вільнюсі). На нашу думку, Миколай Дилецький брав участь у створенні ще трьох рукописів, які прийнято позначати терміном «авторська редакція». Зокрема, вирізняється

«Смоленська» редакція, створена у 1677 році і відома лише за кількома пізнішими копіями. Редакція «Строганова» написана у Москві для промисловця Григорія Строганова у 1679 році. У авторизованому списку цієї редакції міститься власноручний підпис Миколая Дилецького. Редакція «Корєнєва» також написана у Москві у 1679 році. Окрім варіантності змісту цю редакцію вирізняє той факт, що трактат поєднаний в один зшиток (конволют) із іншим музичним трактатом московського автора Іоаникія Корєнєва. Усі авторські редакції «Музичної граматики», які дійшли до нашого часу, були написані церковнослов'янською мовою XVII століття.

У XVII-XIX століттях рукопис набув неабиякого визнання та, відповідно, поширення, адже до сьогодні збереглося близько трьох десятків його копій, причому існують свідчення і про рукописи, які вважаються втраченими. Віднайдений нами список є лише другим комплектним екземпляром, який зберігається в Україні і, що не менш важливо, усі рукописи безпосередньо стосуються української музичної історії.

Попередні дослідження трактату дають підстави класифікувати його, як список «Смоленської» редакції. Цей висновок підтверджується порівняльним аналізом із іншими списками. Прикметно, що й інший «український» рукопис також є списком «Смоленської» редакції, про що міститься пряма вказівка на титульному аркуші. Віднайдений рукопис потенційно може пролити світло на походження кількох некомплектних аркушів з музично-теоретичного трактату, які зберігаються в Інституті Рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і які були опубліковані дослідником Богданом Дем'яненком.

До комплексного порівняльного аналізу, у першу чергу, слід долучити і найстарший список «Смоленської» редакції з російських фондів, який створений у період, що і два комплектні «українські» списки та датується 1747 роком. Таким чином, версія про первинність україномовного списку 1723 року, яку відстоювали деякі музикознавці, виглядає вкрай непереконаливою. Нагадаймо, що всі інші авторські редакції та їхні копії були написані тогочасною церковнослов'янською мовою.

Рідкісні випадки збереження української ранньомодерної музичної спадщини змушують ставитися до подібних знахідок з особливою увагою. Відтак ми прагнемо не лише залучити пам'ятку до наукового обігу для вузькофахових спеціалістів, але й зробити її доступнішою та зрозумілою для якнайширшого кола читачів. Дослідницька робота над опрацюванням рукопису та його підготовкою до видання здійснюється науковим співробітником Національного музею історії України Владиславом Безпальком та старшим викладачем кафедри старовинної музики Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського Іваном Кузьмінським.